SUMMARY

Bidenko L. The education grammar skills of foreign students of unlinguistic specialties.

The method of teaching the Russian language continues to search the effective ways of organization of the grammatical material in the conditions of unlinguistic institute of higher education. The article analyzes the specific training speech of grammar skills for foreign students, linguistic specialists studying the Russian language at an advanced level. The author considers the advisable means to improve grammatical skills, which are: the active learning of the new grammatical structures in conversations; widespread use of dialogue and monologue utterances of various kinds of retelling or presentation of listened speech, (read) text; use of different types of grammatical structures in the preparatory speech; inclusion in the conversation earned grammatical material in standard and non-standard situations; listen to the conversation (reading) of the text you viewed, clips (film), offering free corrections of grammatical forms; organizing and conducting various types of role-playing games aimed at improving grammatically.

The formation of verbal skills is achieved at different stages, taking into account the conditions of functioning of grammatical structures in speech. The first stage involves the formation of images of grammatical structures, so at this stage we use the language exercises with elements of language orientation. The second phase is to develop the students with respect to accurately produce the phenomenon under study of functioning of speech situations, develop their flexibility by varying forms of communication requiring adequate grammatical processing. At this stage, there is a combination of the formal and semi-speech exercises. The third stage is a transition from formation of language skills relating to the development of speech skills. The subsystem exercise at this stage aims to use grammatical phenomena studied in different types of speech activity (productive and receptive). The effectiveness of the formation of grammatical language skills depends on the methodical sequence of actions.

Using the proposed method helps to form grammatical language skills that will allow foreign students to become full participants in foreign language communication, self-producing statements in accordance with the proposed theme and communicative given installation.

***Key words**: language grammar skills, communicative orientation training, grammatical structure, the stages of formation of linguistic grammar skills, the exercises.*

УДК 801.73

Л. М. Гаврило

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ХУДОЖНІЙ ДИСКУРС У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КРОСКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається можливості формування кроскультурної компетенції студентів у процесі інтерпретації художнього дискурсу. Автор доводить, що формування кроскультурної компетенції через художній дискурс і в процесі інтерпретації тексту полягає в декодуванні інтенцій автора, виявленню серед множинності тлумачень імпліцитного змісту замислу автора та його ідеї. З'ясовано, що авторська сугестія й естетична складова художнього тексту сприяють активному формуванню уявлень студентів про національно-специфічні відмінності між культурами через їх власні суб'єктивні оцінки.

***Ключові слова**: кроскультурна компетенція студентів, інтерпретація художнього дискурсу, імпліцитність, Габрієла Воман.*

Постановка проблеми. Художній дискурс через текстове повідомлення у вербальному вираженні акумулює культурну й соціальну інформацію, відображає свій час, соціальний устрій, взаємовідносини людей, має предметно-логічну, естетичну, образну, емоційну й оцінну складові, об'єднані в ідейно-художньому змісті тексту в єдине ціле.

Інтерпретація художнього дискурсу дозволяє поєднати процес засвоєння мовних одиниць, тематичних пластів лексики та лінгвокультурних концептів із формуванням кроскультурної компетенції студентів. Під кроскультурною компетенцією маємо на увазі вміння студентів оволодівати міжкультурною комунікацією, жити в умовах глобалізації, вести діалог між цивілізаціями, народами й культурами на основі взаємного розуміння та поваги, захищати свою культурну ідентичність.

Аналіз актуальних досліджень. Художній дискурс – це текст, занурений у культуру, культурний артефакт у звуковій і письмовій формі [5, 79]. Лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аналіз художнього тексту спрямований на виявлення, осмислення та тлумачення прихованої (не висловленої вербально) інформації, на проникнення в глибинні механізми мовної творчості. Чим талановитіший автор, тим більше в тексті рівнів і підтекстів, – прихованих компонентів змісту, які формують імплікативний простір тексту, під яким розуміють лінгвокогнітивний конструкт, який виявляється в ході прочитання й осмислення тексту [4, 192]. Сучасні теорії художнього дискурсу в поліаспектному переосмисленні з лінгвокогнітивної точки зору передбачають інтегративне дослідження в динаміці взаємодії вербальних, невербальних та імпліцитних складових. Теоретичною основою дослідження служать роботи відомих вітчизняних і зарубіжних учених у галузі когнітивної лінгвістики, герменевтики, візуальної семіотики, дискурсивної лінгвістики (Р. Барт, В. В. Виноградов, І. Р. Гальперін,О. С. Кубрякова, Ю. М. Лотман, Умберто Еко, Р. Якобсон, Т. А. van Dijk, E. D. Hirsch, W. Iser, W. Kintsch та ін.).

За В. Ізером, естетичний зміст тексту виявляється лише в процесі читання. Рецептивна естетика (Rezeptionsästhetik) як одна з літературних теорій Констанцької школи виникла в широкому контексті інтерпретації тексту з основною увагою до процесу сприйняття тексту, інформації, яка подана у відкритому чи прихованому вигляді. Найважливішим моментом для встановлення прихованого змісту є конфронтація між текстом і читачем. Для нього важливі поняття «місце невизначеності» (Unbestimmtheitstelle)/ «пусте місце» (Leerstelle), «імпліцитний читач». Текст – це комунікація з таким уявним, імпліцитним читачем. «Ідеальний читач» для нього – це досвідчений

читач, який має базову літературну підготовку й досвід читання та зможе розшифрувати закладені в тексті сигнали й приховані вказівки [7].

Ерік Д. Гірш принципово розрізняє внутрішній зміст, смисл (meaning) і значення (significance); значення виявляється у відношенні (relationship) між змістом тексту і якимось контекстом. Чуттєві переживання реципієнта, його особисті асоціації не відіграють ніякої ролі для інтерпретації внутрішнього змісту тексту; їх необхідно відокремити від питань і відповідей, що містяться в самому тексті. Для Гірша необхідно спочатку прояснити смисл тексту, перш ніж перейти до його значення. І тут як основний параметр, як норма для правильної інтерпретації тексту може розглядатися лише інтенція автора у тому вигляді, у якому вона передана в тексті. Основна трудність для вченого й основне завдання інтерпретації – виділення в імпліцитному змісті авторського задуму та відокремлення його від несуттєвого, суб'єктивно-приватного. Проте автор не в змозі усвідомити всі можливі імплікації, отже до інтенцій тексту чи/і/ автора належать також неусвідомлені імплікації [6, 39–40; 70]. Отже, художній дискурс передбачає діалог між автором і читачем, взаємодію культур і відповідну інтерпретацію.

Мета статті – розглянути можливості формування кроскультурної компетенції студентів у процесі інтерпретації художнього дискурсу як лінгво-культурного феномену шляхом виявлення та аналізу імпліцитного змісту.

Виклад основного матеріалу. Поглиблене розуміння тексту можливе на основі теорії когнітивної лінгвістики й теорії дискурсу. Хоч, поки що, не можна говорити про єдине розуміння терміну «дискурс», ми виходимо з того, що в мовленні (або його письмовій експлікації) відображені психічні й ментальні стани людини. Важливою рисою художнього дискурсу є емоційна складова, оскільки функцією цього виду дискурсу є створення чуттєвого образу, образно-естетична трансформація дійсності й відтворення її засобами мови. Інференція, тобто когнітивна операція «додумування» відсутньої інформації, ґрунтується на наявності в тексті імплікатів, які апелюють до спільного для комунікаторів (автора й читача) соціального, когнітивного та лінгвістичного досвіду декодування. Емотивна лексика лише один із важливих елементів створення імпліцитного змісту художнього дискурсу. Її інтенціональне застосування забезпечує виразність персонажів та емоційну насиченість тексту. З іншого боку, значення літературного тексту генерується в процесі читання, це продукт інтерактивної діяльності тексту й читача. І навчити студентів занурюватися в етнокультурний простір художнього дискурсу, прочитувати й інтерпретувати знаки образної номінації – одне з важливих завдань курсу зарубіжної літератури та інтерпретації тексту.

Особливий потенціал має психологічна проза, яка прослідковує динаміку руху людської душі й виявляється у взаємозв'язку, взаємозалежності та системності засобів художнього вираження [3, 185]. Як відомо, особливою психологічністю відзначається так звана «жіноча література». У Німеччині однією з найвиразніших представниць цього напряму є Габріела Воманн (нар.1932 р.), член «Групи 47» – літературного об'єднання, яке тридцять років визначало напрями розвитку німецькомовної прогресивної літератури Німеччини, Австрії, Швейцарії. Габрієла Воманн працює в жанрі короткого оповідання й за її власним визнанням, знаходить матеріал для творчості у власному життєвому досвіді та власних переживаннях. Вона пише про почуття: самотність, крах надій, крихкість і примарність щастя, байдужість і гордість, страх перед майбутнім – усе те, що вміщають у себе будні людського буття. Її твори, невеликі за обсягом, непрості в інтерпретації та вимагають уваги до художніх деталей і змістово-підтекстової інформації. Так, роман «Паулінхен була вдома сама» (Paulinchen war allein zu Hause) зовнішньо може бути «прочитаний» як історія про невдалу спробу педагогічного експерименту сім'ї молодих інтелектуалів. Проте для німецькомовного читача за назвою стоїть двохсотлітня історія домашнього виховання й читання: від появи 1845 дитячої книжечки франкфуртського лікаря Генріха Гоффмана, де у віршованій формі «страшилок», з дотепними малюнками дітей навчали правил поведінки в суспільстві. Дотепер книжка залишається популярною, а нещодавно історія нечемної Паулінхен з'явилась у сучасному оригінальному виконанні рок-співака Petty Behlinda. Отже, для розуміння назви роману необхідні складні лінгвокогнітивні перетворення, образна конденсація плану змісту й утворення нових метафоричних концептів.

Оповідання Габріели Воманн «Візит Єви» – одна з коротких психологічних історій, де читач потрапляє відразу в середину дії. Власне кажучи, дія, як така, відсутня. Це нічні короткі щоденникові записи героїні оповідання, ні її імені, ні віку, ні професії, ні якихось вказівок на місце дії у відкритому просторі тексту немає. Основна дія й усі відомості про протагоністів – між рядками. Концептуально-семантична структура художніх образів цього оповідання (Єви, героїні, її маленького сина Рудольфа) характеризується варіативністю та динамічністю, у значній залежності від когнітивного досвіду читача як учасника мовного дискурсу. Декодування імплікованої інформації відбувається завдяки індикаторам різного рівня – графічним, лексичним, синтаксичним. Першорядне значення має лексика, оскільки кожна мовна одиниця може розглядатися як прояв когнітивних

процесів і в якості специфічних їх результатів [2, 57], а відсутність однозначної відповідності між планом вираження та планом змісту є одним із важливих джерел створення нового дискурсивного простору.

Спочатку незрозуміло, як оповідачка ставиться до візиту подруги: Mittwoch nacht. Gestern Abend ist Eva angekommen. Ich habe sie an der Bahn abgeholt, sie wird vier oder fünf Tage bleiben, ich nehme an, dass sie sogar einen sechsten Tag zugibt. Ich habe sie diesmal im Hotel untergebracht. Насторожує ich nehme an – я припускаю, що вона додасть ще й шостий день. Якось не відчувається радості від можливості так довго бути разом із подругою. Побіжно вжитий прислівник diesmal викликає напруження. Виникає питання: чому цього разу Єва має жити в готелі? Парадоксальною художньою деталлю високого ступеня імпліцитності є згадка про те, що оповідачка уникає своєї квартири протягом дня. Індикатором стилістичної маркованості імпліката позиційно є об'єктивація когнітивного досвіду через словосполучення wegen Rudolf у кінці речення: …ich meide tagsüber meine Wohnung, wegen Rudolf. Завдяки ефекту висунення утворюються нові парадигматичні зв'язки, які експлікуються в кінці тексту, де читач довідується про страшну трагедію маленького сина героїні. Невідповідність почуттів, які б, здавалося має відчувати авторка щоденника у зв'язку з приїздом Єви, розчарування в перші хвилини зустрічі, дисонанс психологічних станів підсилюється крихітними деталями вже в цьому першому записі: зауваження померлого чоловіка, який вважав вираз bummeln бродити магазинами недоречним, і коротенька часточка doch – так, авжеж, коли вона переконує себе, що рада візиту старої подруги й лексема ausgiebig на позначення занадто інтенсивного зловживання своїм правом гості з боку Єви. Усе це – свідоме замовчування того, що болить найбільше, що неможливо забути, що можна лише відтиснути на периферію свідомості – її дитина втрачає зір: …und ich habe es nicht vergessen, keinen Augenblick. Es ist mir nicht möglich,…, das zu vergessen, was sich sowieso höchstens zurückdrängen lässt. Навіть собі самій вона боїться признатися, що надія марна, Єва не розрадить, не допоможе. Вона навіть для порядку не спитала про сина, хоча зі зрозумілою гордістю матері говорить про своїх дітей. Подруга приїхала відпочити, вона не хоче брати на себе тягар чужого горя. Між колишніми товаришками, які ймовірно, знайомі з дитинства, виросли в одному містечку розверзлася прірва замовчування, заповнювана пустими розмовами. Навіть наодинці із собою героїня не договорює до кінця, навіть щоденнику не довіряє свого внутрішнього крику: Cum tacent, clamant – Коли мовчать – кричать відомий вислів Ціцерона. Там, де треба говорити про Рудольфа, з'являються «маркери мовчання» – тире та

крапка, що вказують на емоційно-психологічний стан комуніканта [1, 106]: wird es einen Sinn haben, dass Eva – ich meine, werde ich mit ihrer Hilfe Rudolf – Rudolf ist mein Sonn.

Подальші щоденникові записи тільки підсилюють відчуття гіркоти, самотності, відчуженості. Тепер героїня формулює та збирає докупи все те, що заважає їй самій почати розмову про сина – колись почуте випадково зневажливе зауваження про ім'я Рудольф, можливі плітки знайомих, злісне співчуття: Ich höre sie zu ihren Freundinnen sagen: Wisst ihr, das konnte ja nur ihr passieren, beziehungsweise ihrem Rudölfchen… У наратив включений такий показник суб'єктивності оповідача, як уявна пряма мова в діалозі Єви з подругами. Зменшувальне Rudölfchen з присвійним займенником її сигналізує на морфологічному рівні про імпліцитну негативну оцінку, де може бути і заздрість до талановитого хлопчика, і зловтіха, що подруга, яка була такою успішною, страждає. Це не події, це суб'єктивно-емоційний коментар, де емоції моделюються на синтаксичному рівні парцелятивними структурами: Ich finde sie (Gedichte) auch noch seit einer Woche, als wäre nicht – als hätte er nicht – . Мати ледве стримує ридання – її дев'ятирічна дитина продовжує писати вірші, ніби нічого не сталося, лише з дня на день погіршується почерк на листочках, які вона знаходить пізно ввечері на комоді. Індикатор імплікативного простору auch noch декодується на рівні макроконтексту та когнітивного досвіду: Рудольф уже давно пише вірші.

Імплікатами негативних емоцій героїні є риторичні питання з саркастичним відтінком значення: Am Bahnhof hat Eva gesagt: Du hast gar nicht genug von dir erzählt. Ich hätte gern mehr gehört. Nicht genug? Mehr? Woran erinnerte Eva sich, an welche Erzählungen, da sie mehr verlangte?

Фізично й духовно змучена жінка так потребує підтримки, розради. Грубий практицизм Єви, її емоційна глухота відлякує жінку, до того ж її лицемірне зауваження, що подрузі, молодій вдові, можна навіть позаздрити: хто не має турбот не потребує подруг, щоб вилити душу, а з чоловіком у ролі глави сім'ї зовсім нелегко. Якось не віриться, що Єва не збагнула – у подруги лихо, але житейський егоїзм до останньої хвилини візиту утримує її від просто людської зацікавленості, елементарних питань про життя подруги. Єва від'їжджає, так і не дізнавшись про сліпоту маленького Рудольфа, який вперто прагне до прекрасного, до повноцінного життя та продовжує писати вірші. Після смерті чоловіка син – це єдине світло й сенс життя героїні.

Авторська присутність у контексті виявляється в ненав'язливо розставлених по тексту індикаторах імпліцитного змісту. Зауваження

покійного чоловіка про вираз «бродити магазинами», нечасте в німців ім'я Рудольф, творчі здібності хлопчика, рефлексії героїні про розділене горе творять ситуативний підтекст, який дозволяє припустити, що робота чоловіка якось була пов'язана з творчістю, можливо, він був іноземцем, що шлюб був щасливим.

Авторка створила проблемне, глибоко аналітичне оповідання середовища, де основним є мотив людської некомунікабельності, відчуження людей одне від одного. Емоційне напруження імплікується на поверхневому рівні тексту парцеляціями та фігурою замовчування, графічним виразом якої є тире.

Висновки. Отже, формування кроскультурної компетенції через художній дискурс і в процесі інтерпретації тексту полягає в декодуванні інтенцій автора, виявленню серед множинності тлумачень імпліцитного змісту замислу автора та його ідеї. Авторська сугестія й естетична складова художнього тексту сприяють активному формуванню уявлень студентів про національно-специфічні відмінності між культурами через їх власні суб'єктивні оцінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохіна Т. О. Маркери комунікативного мовчання в англомовному художньому дискурсі / Т. О. Анохіна // Вісник Житомирського держуніверситету імені Івана Франка. – 2006. – № 28. – С. 105–107.

2. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

3. 3.Кухаренко В. А. Интерпретация текста : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов.-2-е изд., перераб. / В. А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.

4. Проценко А. А. Корреляция понятий «имплицитность», «значение», «содержание» и «смысл» (на материале поэтического текста Р. Фроста «After Apple Picking») / А. А. Проценко // Культура народов Причерноморья. – Симферополь, 2009. – Т. 2, № 168. – С. 192–195.

5. Ходякова Л. А. Методика интерпретации текста как феномена культуры / Л. А. Ходякова // Ярославский педагогический вестник. – 2011. – № 2. – Том II (Психолого-педагогические науки). – С. 76–81.

6. 6.Hirsch Erik D. Prinzipien der Interpretation / Erik D. Hirsch. – Fink, München, 1972. – 332 s.

7. Iser Wolfgang. The Act of Reading [Електронний ресурс] / Wolfgang Iser. – Режим доступу : ecmd.nju.edu.cn/Upload Fale/17…/act.doc.

8. Wohmann G. Prosa der Gegenwart. A Collection of Contemporary German Prose / G. Wohmann, Evas Besuch. – Langenscheidt KG, Berlin and Munich, 1985. – S. 37–42.

РЕЗЮМЕ

Гаврило Л. М. Художественный дискурс в процессе формирования кросскультурных компетенций студентов.

В статье рассматривается возможности формирования кросскультурной компетенции студентов в процессе интерпретации художественного дискурса.

Автор доказывает, что формирование кросскультурной компетенции через художественный дискурс и в процессе интерпретации текста заключается в декодировании интенций автора, выявлению среди множественности толкований имплицитного содержания замысла автора и его идеи. Выяснено, что авторская суггестия и эстетическая составляющая художественного текста способствуют активному формированию представлений студентов о национально-специфических различиях между культурами через их собственные субъективные оценки.

***Ключевые слова**: кросскультурная компетенция студентов, интерпретация художественного дискурса, имплицитность, Габриела Воман.*

SUMMARY

Gavrilo L. Artistic discourse in the process of cross-cultural competence of the students.

The artistic discourse through a text message in the verbal expression accumulates the cultural and social information, displays time, social structure, the relationship of people.

The interpretation of the artistic discourse allows us to combine the process of mastering of the language units, thematic layers of vocabulary and concepts with the formation of linguocultural competences of the students. Under the cross-cultural communication refers to the ability of the students to live in conditions of globalization, to conduct the dialogue linguocultural between civilizations, cultures and peoples, based on mutual understanding and respect, build bridges between cultures and to protect identity.

An important feature of the artistic discourse is the emotional component, because the function of this kind of discourse is to create a sensory image, figurative and aesthetic transformation of reality and all these by means of the language. Emotional vocabulary is only one of the important elements of creating the contents of artistic discourse. The application provides the expressiveness of the characters and the emotional richness of the text. On the other hand, the value of a literary text is generated in the process of reading, is a product of interactive activities of the text and the reader. One of the important tasks of foreign literature and the interpretation of the text is to teach the students to dive into ethno-cultural space of artistic discourse, read and interpret the signs of the nomination. Special potential has psychological prose. In Germany, one of the most expressive representatives of this direction is Gabriela Vomann, Member of the «Group 47», a literary Association, which thirty years determined to the directions of the development of the progressive literature in Germany, Austria, Switzerland. Gabriela Vomann works in the genre of short stories and by her own admission, finds material for creativity in her own life experiences and her own worries. She wrote about feeling: loneliness, the collapse of hopes, fragility and illusiveness of happiness, indifference and pride, fear of the future – all that include the human life. Her works are at low volume, difficult to interpret and require attention to the artistic details. The story of Gabriela Vomann «Eva`s Visit» is one the short psychological stories where the reader gets right in the middle of the action. Strictly speaking, the action, as such, is omitted. This is a short night diary entries of the heroine of the story. Neither her name nor age, profession and instructions are not mentioned in the open space of the text. The author has created the problem, deeply analytical narrative environment, where the primary is the motif of the human exclusion of people from one another, emotional stress on a superficial level of text and figure of silence, the graphical expression of which is the dash.

Therefore, the formation of cross-cultural competence through artistic discourse and in the process of interpretation of the text is identifying among plurality interpretations, contents, design, author and his ideas. The author's intention and the aesthetic component of artistic text contribute the active formation of the views of the students about the national-specific differences between cultures through their own subjective evaluation.

***Key words**: cross-cultural competence of the students, the interpretation of artistic discourse, implicitness, Gabriele Vomann.*